

Kristus er krumtappen

Impulser og inspiration til det kristne børnearbejde

*Af pædagogisk konsulent i Kristent Pædagogisk Institut,
Carsten Hjorth Pedersen*

Bag ved al opdragelse, undervisning og forkyndelse ligger der et grundsyn. Som medarbejdere i det kristne børnearbejde gør vi derfor klogt i at gøre os nogle tanker om det grundsyn, der bærer vores arbejde.

Følgende fem artikler, som har været bragt i "Rådgiveren" årgang 2004, søger at formidle nogle af de mange impulser og den store inspiration, som et kristent grundsyn bidrager med, når vi opdrager, underviser og forkynder for børn i kristne legestuer, søndagsskoler, børneklubber, juniorkredse, teenklubber, minikonfirmandforberedelse og konfirmandforberedelse mv.

Artiklerne er skrevet med særligt henblik på medarbejdere i disse arbejdsgrøner.

Den første artikel handler om et kristent menneskesyns betydning for pædagogikken. Den anden om, hvem der har retten til at opdrage og oplære børnene. Den tredje artikel handler om opdragelse på kristen grund. Den fjerde om undervisning på kristen grund. Den femte artikel handler om den kristne oplærings vilkår, mål, indhold og former.

1. Et kristent livs- og menneskesyn i luthersk lys

Et kristent livs- og menneskesyn kan karakteriseres ved følgende syv punkter:

I. Vi er skabt af Gud

Vi mennesker er i verden, fordi en guddommelig vilje vil det. Vi er skabt af Gud med et personligt væsen, som kan tale med Gud og leve i fællesskab med ham. Gud vil have et særligt forhold til mennesket. Vi er genstand for hans kærlighed. Deri kan vi se vores egen og andres umådelige værdi.

Bibelen siger, at Gud har gjort mennesket "kun lidt ringere end Gud, med herlighed og ære har du kronet det." (Sl 8,6). Heraf fremgår det, at vi er unikke. Vi er ikke guder, men skabninger. På den anden side er vi ikke dyr, men netop mennesker. Vi er åndsvæsner, der står over den øvrige skabning, som vi har ansvar for.

II. Vi er faldet fra Gud

Alle mennesker gør erfaring af, at der er noget ondt i verden – såvel i os selv som i andre. Vi læser om det i avisen og ser det i fjernsynet.

Vi må imidlertid skelne mellem faldet i forhold til Gud, hvor alt er ødelagt, og faldet i forhold til andre mennesker og skaberværket, hvor mennesket kan gøre både godt og ondt.

Der er altså ikke tale om, at barnet er syndigt, fordi det skriger efter mad som spæd eller kræver sine forældres opmærksomhed i mange år. Menneskets fald er primært en bestemmelse af forholdet til Gud. Men dette afstedkommer også mange eksempler på synd i forhold til andre mennesker, fx løgn, uretfærdighed, misundelse, ubarmhjertighed, overgreb og svigt.

Et kristent livssyn har meget godt at sige om mennesket; men det hævder *ikke*, at vi er gode nok på bunden. Jesus Kristus er vores eneste mulighed for på ny at komme til at leve i fællesskab med Gud.

III. Vi er opretholdt af Gud

Selv om mennesket er faldet, er det fortsat Guds skabning, som han opretholder. Gud har ikke sluppet sin skabning. Som Luther siger: ”Jeg tror, at Gud har skabt mig og alle andre skabninger; at han har givet mig legeme og sjæl, øjne, ører og alle lemmer, forstand og alle sanser og endnu opholder alt dette (...) at han rigeligt og dagligt sørger for alt, hvad jeg behøver til næring for dette legeme og liv, skærmer mig mod al fare og vogter og bevarer mig for alt ondt; og alt dette gør han af lutter faderlig og guddommelig godhed og barmhjertighed uden nogen fortjeneste og værdighed hos mig.”

Gud opretholder os både fysisk, mentalt og åndeligt. Han giver os livets gave i få eller mange år på jorden. Gud gav os før syndefaldet ægteskabets, familiens og arbejdets gave og opgave. Disse er også efter syndefaldet stærke faktorer i vores opretholdelse.

IV. Vi er genløst af Gud

Skabelse, fald og opretholdelse gør alle mennesker uden videre erfaring af. Genløsningen er derimod noget, der må fortælles os. Ja, det er indholdet i Guds ord til mennesker. Det er selve det glade budskab om, at Gud har sendt til søn, Jesus Kristus til jorden som vores frelser. Ved dåb og tro på ham bliver vi genfødt til nyt liv med Gud.

Troen er en gave fra Gud, som bliver givet ved Helligånden gennem Ordet, dåben og nadveren. Den er ikke en præstation fra vores side. Som Luther siger: ”Jeg tror, at jeg ikke af egen evne og kraft kan tro på Jesus Kristus, min Herre, eller komme til ham, men Helligånden har kaldet mig ved evangeliet, har oplyst mig med sine gaver, har helliget og opholder mig i den rette tro.”

Kun Gud kender det enkelte menneskes forhold til ham. Vi kan derfor ikke afgøre konkrete personers gudsforhold.

V. Vi står i forhold til Gud, andre mennesker og skaberværket

Mennesket er et *jeg*, der er en helhed bestående af krop, sjæl og ånd. *Kroppen* er en ligeværdig del af personligheden. *Sjælen* er en helhed bestående af tanker, vilje og følelser. *Ånden* rummer menneskets samvittighed, ansvar, moral og religiøsitet. - Når vi skal opdrage børn i lys af et kristent menneskesyn, bør vi derfor tage sigte på *hele* barnets personlighed: krop, sjæl og ånd, herunder både tanke, vilje og følelse.

Et kristent menneskesyn fastslår, at alle mennesker har en relation til Gud. Men vi er også dybt afhængige af at leve sammen med andre mennesker. Vi er hinandens *næste*. Derfor bliver det en meget central del af opdragelsen at vise barnet, hvad der kendetegner et godt forhold til andre mennesker. Vi har et dybtliggende behov for at blive elsket og for selv at elske.

Vi mennesker er desuden Guds forvaltere af skaberværket. Vi har derfor ret til at udnytte skaberværket og pligt til at værne om det. Også det har meget med opdragelse at gøre, fx noget så praktisk som at lære børn ikke at svine naturen til.

Mennesket er altså et *jeg*, der står *under* Gud, *ved siden* af medmennesket og *over* skaberværket.

VI. Vi lever fra undfangelse til død mellem to magter

Iflg. et kristent menneskesyn strækker et menneskes liv sig fra undfangelse til død. Et fuldstændigt livsforløb rummer livsafsnit som barndom, ungdom, personlig myndighed, voksenliv og alderdom.

Men vores liv er ikke blot under konstant udvikling. Vi er også anbragt i en konstant kamp mellem to magter: På den ene side *Den treenige Gud*; på den anden side *Djævel, synd og død*. Den treenige Gud skaber, opbygger, fornyer og genskaber livet. Djævel, synd og død nedbryder, forpester og ødelægger livet. Begge disse magter er aktive i menneskets liv fra undfangelse til død, og vi er sat på valg imellem dem.

I Bibelen møder vi en spænding mellem et optimistisk menneskesyn (pga. skabelse, opretholdelse og genløsning) og et pessimistisk menneskesyn (pga. faldet). Vi kan være enestående gode; men også enestående onde. Denne spænding gør et kristent menneskesyn realistisk.

VII. Gud regerer verden på en dobbelt måde

Martin Luthers lære om de to regi (regimenter) understreger, at Gud regerer verden på en dobbelt måde: I det verdslige regi sørger Gud for orden og ret i samfundet og holder de dæmoniske kræfter nede via skaberordningerne (ægteskab, familie, venskab og øvrighed). De ti bud er grundlæggende norm her. I det åndelige regi formidles lov og evangelium med henblik på menneskers frelse. Det sker ved ord og sakramenter, som er overgivet til menighedens forvaltning.

Menneskets muligheder er fundamentalt forskellige i de to regi:

I forhold til Gud er mennesket fortabt i synd og under Guds vrede. I frelsens sag er mennesket ikke Guds medarbejder, men helt afhængig af en stedfortræder. Den absolutte retfærdighed, som alene strækker til over for Gud, gives af nåde og tilegnes ved tro, dvs. uden menneskets fortjeneste.

I forhold til medmennesker og verden er mennesket uanset tro både destruktivt og konstruktivt. Det kan både gøre godt og ondt. I forhold til medmennesker og verden er mennesket aktivt; det har evner og kan gøre noget. Den relative retfærdighed, som medmennesket og skaberværket kan "nøjes" med, kan mennesket yde og lære at yde.

Gud styrer altså verden gennem mennesker, som grundlæggende virker på disse to måder:

- Som formidlere af genløsningen, der både har timelig og evig konsekvens. Dette sker gennem forkyndelse af Ordet og forvaltning af sakramenterne og diakoni. Det kristne børnearbejde har sin vigtigste forankring her.
- Som formidlere af opretholdelse, der kun har timelig konsekvens. Dette sker på talrige måder og i talrige sammenhænge: Overalt, hvor menneskers timelige liv sikres, beskyttes, opretholdes, udvikles og beriges. Det kristne børnearbejde har også en forankring her.

Hvad betyder pkt. 1-7 for en medarbejder i en søndagsskole, klub eller legestue?

Det betyder:

1. At du og de børn, du har med at gøre, er skabt, opretholdt og genløst af Gud, og derfor har et grundlæggende menneskeværd. Men du og børnene er også faldet fra Gud, hvilket giver baggrund for en pædagogisk realisme, altså hverken overdreven optimisme eller overdreven pessimisme i de pædagogiske situationer.
2. At dit og børnenes forhold til Gud for tid og evighed afgøres af jeres forhold til Jesus Kristus. Det lægger et stort ansvar på os som medarbejdere, men det viser også hvilken stor tjeneste, vi får lov at stå i: at forkynde evangeliet om Jesus Kristus.
3. At du må tage højde for børnenes modenhedsudvikling. Børn skal have lov til at være børn, og voksne skal have lov til at være voksne. Det volder stor skade, når børn pålægges voksenlivets ansvar, og når voksne tilnærmer sig barndommens relative uansvarlighed.
4. At du som børne- og juniormedarbejder også har til opgave at fremme det gode og hæmme det onde i børnenes liv, så langt tid og kræfter rækker. Det arbejde, du står i, er også en form for diakoni, dvs. menighedens tilrettelagte omsorg for medmennesker.
5. At det dobbelte kærlighed ("Du skal elske Gud, og du skal elske din næste") er styrende for din opgave som børne- og juniormedarbejder. Du er sat i tjenesten af Gud, som elsker dig, og du kan på den baggrund se barnet som din næste, som du skal give det bedste for tid og evighed.

2. Hvem har retten til at opdrage og oplære børnene?

Forældrenes ret

Nogle har hævdet, at *staten* har retten til at opdrage og oplære børnene. I det gamle Sparta hævdede man dette, og i visse nutidige kommunistiske lande har man samme holdning. Men denne holdning er ikke udbredt. Den almindelige og naturlige holdning er, at *forældrene* har retten til at opdrage og oplære børnene. Man siger, at forældrene har det pædagogiske mandat. Den holdning ligger i umiddelbar forlængelse af, at det jo som bekendt er forældrene, der får børnene!

Det er også et standpunkt, der understreges i Bibelen. ”Ær din far og mor, for at du må få et langt liv på den jord, Herren din Gud vil give dig.” (Det fjerde bud) Og: ”Børn, adlyd jeres forældre i Herren; for det er ret og rigtigt ... og fædre, gør ikke jeres børn vrede, men opdrag dem med Herrens tugt og formaning.” (Ef 6,1 og 4). Martin Luther var også meget klar på dette felt. Han udtrykte det på denne måde: ”I forældremyndigheden har al anden myndighed sin rod.” De europæiske menneskerettigheder og andre internationale konventioner tillægger også forældrene det primære pædagogiske mandat.

Andres ret

Men der er også andre end forældrene, der har et pædagogisk mandat. Det har fx lærerne i skolen, pædagogerne i børnehaven og medarbejderne i kirkens børnearbejde og konfirmationsforberedelse. I alle tilfælde er det forældrene, der har overdraget disse personer en del af deres pædagogiske mandat; men disse instanser har også en selvstændig opgave over for børnene. Staten har en legitim interesse i, at dens borgere bliver uddannet, og menigheden har i kraft af dåben et medansvar for oplæringen i den kristne tro.

Skønt det virker selvfølgeligt, at forældrene har det primære mandat, er det et standpunkt, der konstant bliver udfordret. Det sker fx, hvis staten ikke blot kræver, at børn skal undervises, men også, at de skal gå i en bestemt skole, fx folkeskolen. Den danske grundlov er imidlertid klar på dette punkt (§76). Her til lands har vi ikke skolepligt, men undervisningspligt. Det betyder, at forældrene har ret til at vælge en anden undervisning til børnene, fx en friskole. Hvis dette ikke bare skal være en formel, men indholdsløs ret, må staten give økonomiske tilskud til drift af frie skoler i overensstemmelse med forældrenes religiøse, politiske og pædagogiske overbevisning. Disse skoler skal desuden have en reel frihed til at opdrage, undervise og forkynde på baggrund af deres livssyn – under skyldig hensyntagen til rimelige formelle og faglige krav fra de offentlige myndigheders side. Vi bør være stolte af, at Danmark er foregangsland i hele verden på dette felt.

Men i dag er forældre retten måske især truet af – forældrene. Vi ser eksempler på, at forældre trækker sig tilbage fra forældreopgaven, fx ved at overlade børnene i langt størsteparten af børnenes vågne tid til institution, skole, SFO og fritidstilbud (i nogle tilfælde også i ferierne). I takt med at det sker, bliver det vanskeligere for forældrene at hævde deres primære mandat. Børnene har nemlig ikke først og fremmest brug for forældre, som har principperne på plads. De har brug for forældre, som *i praksis* tager den tid, der er nødvendig for at opdrage og oplære børnene.

Barnets ret

Vi må derfor også tale om *børnenes* ret. De har en ret til et rimeligt omfang af samvær med deres forældre. De har desuden ret til – som den svage part i forholdet – at blive behandlet med respekt og omsorg af forældrene. Sker det, at forældrene svigter deres forældreopgave og groft forsømmer barnet, så det udsættes for fundamentale svigt, må lærere, pædagoger eller andre via de sociale myndigheder gribe ind. Man kan sige, disse instanser har et nødmandat til at gribe ind over for forældre og i yderste tilfælde fratage dem retten til at opdrage børnene.

Et pædagogisk mandat indebærer altså ikke bare en myndighed i forhold til barnet, men også en forpligtelse. Forældre-retten og forældre-ansvaret går hånd i hånd. Det sidste indebærer, at barnet har ret til at møde pleje, omsorg, kærlighed og rammer. Barnet har brug for at blive mødt med både autoritet og frihed, så det med tiden selv kan blive en moden, selvstændig person.

Har forældrene ladet barnet døbe, er det desuden barnets ret at blive oplært i den kristne tro, jf. forældre- og fadder-tiltale ved barnedåben. Her kan vi tale om, at menigheden har et kollektivt fadderansvar – ikke til at sætte forældrene fra bestillingen, men til at tilbyde al den hjælp og støtte, forældrene har brug for.

Guds ret

Ingen pædagogisk mandathaver har imidlertid uindskrænket ret over barnet. Hverken forældrene, staten eller menigheden har et absolut mandat. Barnet såvel som ethvert andet menneske er nemlig grundlæggende *Guds*. Dette kan lyde som tvang, men heri ligger den ultimative personlige frihed – også for barnet – faktisk gemt. Barnet har så højt et værd, at det – i lighed med alle andre mennesker – rangerer direkte under Gud og står til ansvar for ham. I forhold til Gud står vi voksne og barnet derfor på linie.

Det kristne børnearbejdes begrænsninger og muligheder

Dette syn på forældreretten har betydning for bl.a. det kristne børnearbejde. Det giver både nogle begrænsninger og nogle muligheder.

1. Det kristne børnearbejde må forgå i samarbejde med forældrene og aldrig imod deres vilje. Det kan være tungt at se nogle forældre forhindre deres børn i at gå i søndagsskole eller børneklub. Men vi er nødt til at respektere det – og bede så meget desto mere for det barn, der bliver holdt borte fra Guds ord.
2. Det kristne børnearbejde må grundlæggende se på sig selv som en hjælpende hånd i forhold til forældrene. Derfor er det også godt med en god kontakt mellem medarbejdere og forældre i form af samtaler, skrivelser og fælles arrangementer.
3. Det kristne børnearbejde kan knytte til ved det forhold, at flertallet af forældre fortsat lader deres børn døbe. Hvor det er muligt at få et samarbejde med præst og menighed er det ønskeligt, så også kirker ser de muligheder børnearbejdet giver for at følge op på dåben.
4. Det kristne børnearbejde har et selvstændigt mandat til at forkynde Guds ord for alle børn – også de, som ikke er døbt. I dette tilfælde er der tale om at virkeliggøre kirkens missionsopgave i forhold til børn, som ikke er troende.
5. Det kristne børnearbejde har en praktisk mulighed for at drive diakoni i forhold til de mange børn, som trænger til kontakt og et trygt sted at komme, hvor der er jævnaldrende samt omsorgsfulde voksne til stede. Der er en omsorgsdimension over det *frivillige* arbejde, som ikke findes på samme måde i et lønnet arbejde fx som lærer.
6. Folkeskolen giver ikke længere dåbsoplæring via sin kristendomsundervisning. Men kristne friskoler har en unik mulighed for med to ugentlige kristendomstimer i løbet af et helt skoleforløb at give en solid dåbsoplæring. I det kristne børnearbejde bør vi glæde os over, at over 5000 børn (tal fra 2003) på denne måde møder Guds ord.

3. Opdragelse på kristen grund

Jeg mener ikke, at der kan udledes én bestemt pædagogisk teori eller praksis af den kristne tro. Men det kristne menneskesyn giver nogle meget vigtige bidrag til en opdragelse på kristen grund:

Konstruktiv og destruktiv

Barnet har fra Skaberens hånd en udrustning, som opdragelsen kan knytte til ved. Djævlunger kan ikke opdrages; men menneskebørn kan. Børn har tanker, vilje og følelser, som kan være konstruktive og kreative. De har sproglige og sociale potentialer som fx evnen til empati, solidaritet og barmhjertighed. Hvis ikke børn havde denne udrustning i kraft af, at de er skabt og opretholdt af Gud, var det meningsløst at opdrage dem.

Samtidig med at barnet er konstruktivt, er det imidlertid også destruktivt. I forhold til Gud er denne destruktion absolut. I forhold til medmennesket, skaberværket og barnet selv er denne destruktion relativ. På grund af destruktionen må barnets konstruktive potentialer have rammer for at komme til udtryk.

Opdrageren kan altså tage udgangspunkt i, at barnet er konstruktivt på det skabelsesmæssige plan; men opdrageren må også tage højde for, at barnet er destruktivt, hvorfor der må sættes rammer, som fremmer det konstruktive og hæmmer det destruktive. Guds vilje er overordnet norm i disse forhold, men opdrageren har til opgave at fremme det, som efter hans bedste overbevisning tjener barnet i den aktuelle situation. Dette indebærer et utal af skøn og vurderinger, som vi frimodigt skal vælte os ud i – vel vidende, at ikke vi, men Gud er barnets frelser.

Kærlighed og opdragelse

Barnet har et grundlæggende behov for at føle sig betingelsesløst elsket – især af dets forældre. Men også i andre situationer, hvor voksne har ansvar for opdragelse af børn, må kærligheden – her kaldet *omsorgen* for barnet – være det bærende.

Omsorgens væsentligste kendetegn er ikke varme følelser, men viljen til at se verden fra barnets perspektiv og handle til bedste for barnet. Omsorgen for barnet udfordrer os fx til tålmodighed, udholdenhed, barmhjertighed, konsekvens, fasthed, at se barnet som det er, at lytte til barnets signaler, at sætte egne behov til side og at slippe barnet fri, efterhånden som det modnes.

Ved at møde kærlighed og omsorg udvikles barnets basale selvværd.

Opdragelse er grundlæggende en proces, hvor et mindreårigt, umyndigt menneske lever sammen med et ældre, myndigt menneske med henblik på at opnå personlig myndighed. Enhver opdrager og enhver, som bliver opdraget, står til ansvar for Gud og for hinanden. Opdragelsen har i væsentlig grad til hensigt at fremme udslagene af menneskets konstruktive potentialer og at dæmpe udslagene af menneskets destruktive potentialer.

Barnet har ret til at få de voksnes holdninger til, hvad der er ret og galt, sandt og løgnagtigt, værdifuldt og overflødigt, smukt og grimt. Disse holdninger er en blanding af objektive normer og subjektive vurderinger fra den voksnes side – med muligheden for at tage fejl som en uundgåelig risiko. Barnet kan enten stadfæste eller forkaste disse holdninger.

Autoritet og frihed

Det fjerde bud ("Ær din far og din mor", 2 Mos 20,12) er udtryk for, at Gud har indsat autoriteter - først og fremmest forældrene - i barnets liv. I afledt forstand gælder det andre, som overdrages ansvar for børn, fx lærere, børnehavepædagoger og medarbejdere i børnearbejde. Barnet såvel som de pædagogiske autoriteter står under Guds autoritet.

Af Ef 6,1-4 og Kol 3,20-21 fremgår det, at det fjerde bud bl.a. implicerer barnets lydighed. Ikke blind lydighed, for barnet skal ikke dresseres, men seende lydighed, fordi barnet respekterer og respekteres af opdragerne. Barnets lydighed er derfor heller aldrig ubetinget, for "man bør adlyde Gud mere end mennesker" (ApG 5,29).

Autoritet er nødvendig i pædagogiske situationer, for at nogen kan sætte magt bag kampen for at hæmme det onde og fremme det gode i barnets liv. Derfor er det grundlæggende godt for børn at møde grænser, når disse sættes af voksne, som ikke misbruger deres position til underkuelse af barnet. Manglende eller svigtende opdragelsesvilje er forkastelig.

På den anden side er fysisk, mental eller åndelig børnemishandling også forkastelig. Man kan imidlertid ikke opdrage uden at bruge advarsler, formaninger, krav og straf. Børn må gennem voksne få klare signaler om, at de bryder sig så meget om børnene, at de tager kampen for at sætte grænser og forklarer barnet, hvad der er ondt og godt.

De formaninger, som taler om børnenes lydighed, taler også om forældrenes rimelighed og respekt for barnet. Vi formaner til ikke at tirre børnene til vrede og ikke presse dem unødigt, så de mister modet og bliver forskræmte og kuede.

Hvad betyder dette for en medarbejder i en søndagsskole, børneklub eller legestue?

1. Forældrene er de vigtigste opdragere. Derfor må vi så vidt muligt samarbejde med dem – også når det gælder den opdragende side af vores arbejde.
2. En medarbejder, som er sammen med en flok børn x antal timer om ugen, har også en opdrager-opgave. Alle de børn, vi har med at gøre i det kristne børnearbejde, har brug for at møde vores omsorg. Skønt det måske føles som dråber i havet, har det betydning for deres udvikling og selvværd, at de hos os møder nogle af omsorgens udtryk, som jeg nævnte ovenfor. Det har især betydning, at børnene hos os, der vil formidle Guds kærlighed, møder omsorg for dem personligt – lige fra at spørge til, hvordan skituren gik, til at trøste dem, når de er kede af det.
3. Med til opdrager-opgaven hører også at sætte og håndhæve grænser. Det er vigtigt, at der er videre rammer i søndagsskolen, klubben eller legestuen end i institutionen eller skolen. Men ingen kan klare et kristent børnearbejde uden af og til (eller ofte) at måtte ”slå nogle streger” og kræve fx ro og orden. Når vi alligevel ikke kommer uden om det, kan vi lige så godt gøre det på en ordentlig måde. Det er for øvrigt også det, børnene trives bedst med. Vores tærskler er forskellige og skal have lov til at være det. Derfor må medarbejderflokkene tale sammen om deres opdragerrolle og forsøge at finde en vej og en form, som de og børnene kan trives med.
4. Jeg har gennem flere år som medarbejder i børneklub og juniorkreds heldigvis ikke været ude for at måtte bortvise et barn for en periode. Men skulle hele situationen komme dertil, at der ikke var anden vej, vil jeg ikke principielt udelukke muligheden. Det klart, at alle andre muligheder skal være prøvet først, og der skal være en nær kontakt med barnets hjem om situationen.
5. Vi skal vove at være *personlige* i vores omgang med børnene. De har brug for at møde os som de levende mennesker, vi er – ikke som korrekte kristelige pap-figurer. Find *din* form i formidlingen, omsorgen og grænsesætningen!
6. Vi må altid være på vagt over for det opdragelsesmæssige eller åndelig overgreb mod barnet. Det er frygteligt, hvis mennesker, som i børnenes øjne repræsenterer Gud, skrider ind over barnets urørlighedszone og krænker det.

4. Undervisning på kristen grund

Der er to treklange, vi må have fat i, når vi skal fastlægge det grundlæggende i undervisningen:

Første treklang: Formål, indhold og metode

Al undervisning benytter sig af nogle metoder til at formidle et indhold, hvilket tjener et bestemt formål. Metoden kan være gruppearbejde. Indholdet kan være en dansk novelle. Formålet kan være at få dybere indsigt i menneskelivet.

Disse tre dele kan ikke se isoleret fra hinanden. Det er ikke enhver metode, der kan bruges til ethvert indhold med ethvert formål. Hvis formålet er at lære samarbejde, duer det fx ikke at metoden er individuelt arbejde. Ideelt set skal de tre dele udgøre en treklang, hvor det hele smelter sammen.

Det er ønskeligt, at formål, indhold og metode er så bevidst valgte som muligt. Undervisning kræver derfor refleksion og planlægning, så underviseren gør sig klart, hvorfor hun formidler netop dette indhold på denne måde.

Anden treklang: Lærer, elev og stof

Den anden treklang i undervisningen er forholdet mellem læreren, eleven og stoffet. Alle tre dele må være til stede, for at vi kan tale om undervisning. Det betyder ikke nødvendigvis, at en voksne skal stå og tale, mens nogle børn skal sidde passivt og lytte. Men mindst én lærer skal have ansvar for, at et stof formidles til mindst én elev. ”Lærer” og ”elev” forstås her i bred forstand.

I denne treklang er læreren tjener for, at eleven føres ind i stoffets verden, og at stoffet føres ind i elevens verden. Derfor er det meget vigtigt, at læreren indgående kender såvel sit stof som sine elever, og at hun i stadig vekselvirkning tager udgangspunkt begge steder i sin tilrettelæggelse af undervisningen.

Forholdet mellem undervisning og læring

Et af de store emner i tidens pædagogiske debat er forholdet mellem undervisning og læring. Tidligere var der måske en tendens til at mene, at en lærer kunne proppe et hvilket som helst stof ind i en hvilken som helst elev. Dette er der kommet der en reaktion imod, som går i den modsatte grøft og hævder, at ingen kan lære andre noget.

Et kristent livs- og menneskesyn holder tungen lige i munden i denne debat, for det fastholder, at mennesket er begrænset og faldet, hvorfor vi ikke uden videre kan gå ud fra, at det sagte er lig med det hørte. Når jeg fx siger ”Gud”, vil mine tilhørere ikke forstå det samme ved det ord. På den anden side fastholder et kristent syn, at selv i begrænsningens og faldets verden kan Gud få os i tale, og vi kan få hinanden i tale. Den mulighed har Gud lagt ind i os som væsner, der kan tale og lytte os ind til hinanden. Vi kan altså ikke opnå 100% overensstemmelse mellem det sagte og det hørte, men dog så meget, at det giver dyb mening at lære gennem undervisning.

Undervisning i alment og bibelsk stof

Når det drejer sig om stoffet, må vi – i kristen sammenhæng – skelne mellem alment og bibelsk stof. Dette skyldes, at det bibelske stof har åbenbaringskarakter. Men jævnfør vores skelnen i den anden artikel mellem det verdslige og det åndelige regi, så vil undervisning på kristen grund vælge stof fra begge regi.

I en kristen skole betyder det fx, at alment og bibelsk stof findes side om side i en dynamisk spænding. Da undervisning på kristen grund ønsker at forberede eleverne til det samme samfund, som megen undervisning i øvrigt, vil mange kundskaber og færdigheder være fælles med undervisning i samfundet i øvrigt. Men den ramme eller helhedsopfattelse, som undervisningen fx på en kristen skole sættes ind i og tolkes i, er en anden end den, som undervisning på grundlag af et andet livssyn sættes ind i.

De to ovenfor nævnte treklange er lige relevante og lige brugbare, hvad enten undervisningens stof er alment eller bibelsk. I begge tilfælde står vi til ansvar over for Gud, og i praksis kan det menneskelige og det åndelige ikke adskilles. Men lad os i resten af denne artikel forudsætte, at stoffet er bibelsk, da det jo er det bærende i et kristent børnearbejde.

Hvad betyder dette for en medarbejder i en søndagsskole, børneklub eller legestue?

1. *Formålet* med undervisningen i et kristent børnearbejde er dobbelt:
 - at børnene lærer, hvad sand kristendom er, så de får en viden, de kan forholde sig til og selv kan medvirke til, at falske myter om, hvad kristendom er, aflives,
 - at børnene kommer til tro og bevares i troen på Jesus Kristus som frelser og herre, og at de lever i denne tro. Dette formål kan vi pædagogisk set lægge til rette for; men det er Helligånden, der skaber og bevarer troen.
2. *Indholdet* er først og fremmest de bibelske beretninger udlagt for nutidens børn, herunder også kristen dogmatik og etik. Indholdet er i anden række dele af kirkehistorien, kristne sange og salmer, kirkens liturgi samt kristen kunst.
3. *Metoderne* må tilpasses børnenes alder samt menneskelige og åndelige modenhed og forudsætninger. Der er fx forskel på, hvordan man taler om den evige fortabelse for en seks-årig, der aldrig har hørt om den før, og en 13-årig, der er vokset op i kristne miljøer.
4. Som i al anden undervisning gælder det også i det kristne børnearbejde om at benytte en *bred vifte af metoder*: Fortælling, drama, genfortælling, rollespil, gruppearbejde, dukketeater, tegning, tale-male-bræt, flonellograf mm. Vi skal ikke alle kunne det hele. Men vi skal hver især og sammen dygtiggøre os.

5. En eller anden grad af *planlægning og refleksion* må også medarbejdere i søndagsskoler mm. arbejde med. Stoffet må ordnes. Børnenes modenhed og alder må medtænkes. Metoder må udvælges og fravælges. En del af dette arbejde får den enkelte medarbejder for øvrigt hjælp til fra DFS´ konsulenter og materialer.
6. Det er alfa og omega, at en medarbejder *kender sine børn og sit stof*. Det er derfor vigtigt, at du taler med børnene, lytter til dem og i det hele taget føler dig ind på dem. Prøv at skrotte dine (og andres) fordomme om, at sådan er børn. Mød børnene åbent og fordomsfrit. Men du må også kende dit stof. Derfor må du stadig arbejde med bibelteksterne og søge at leve dig ind i dem. Også her gælder det om at skrotte fordommene og møde bibelteksterne, som de er. Læs også god kristen litteratur.
7. Som underviser i et kristent børnearbejde er det din opgave at føre barnet ind i den bibelske verden og at føre det bibelske stof ind i barnets verden. Du må derfor tage udgangspunkt både i barnet og i stoffet. Du må *knytte til ved barnets erfaringer*
 - af glæde og sorg, sejr og nederlag,
 - i skolen, hjemmet og sportsklubben,
 - med TV, film og bøger,
 - med dets krop og med naturen.

Men du må også frimodigt *tage udgangspunkt i det bibelske stof* ved fx at fortælle derudad fra bibelhistorien og ved at male det fremmede bibelske miljø for børnenes øjne.

8. Det kristne livs- og menneskesyn er ikke blot en teori; det er en beskrivelse af virkeligheden, bl.a. den virkelighed, at også du er begrænset og faldet. Dette bør afstedkomme en passende portion *ydmxyghed* over for den store opgave, du er betroet – som underviser i almindelighed og som kristen underviser i særdeleshed.
9. Men det kristne livs- og menneskesyn giver dig også grund til stor *frimodighed*, fordi Gud har givet dig en opgave og udrustet dig til at løse den. Han vil, at evangeliet skal forkyndes for børn i Danmark - ikke af engle, men - af mennesker som dig og mig. Han har udrustet dig med visse pædagogiske evner, som du har ansvar for at finde frem og for at udvikle. Ikke mindst har han udrustet dig med Helligånd og nådegaver, så det, som menneskeligt er umuligt, alligevel kan ske: at børn vindes for hans rige og bevares og oplæres dér.

5. Oplæring i den kristne tro

Det kristne menneskesyn lærer os, at børn og voksne står i et absolut ligeværdigt forhold til Gud. Ja i Bibelen understreges det, at når det drejer sig om at modtage Guds ord og gå ind i Guds rige, er barnet et forbillede for den voksne.¹[1] Kristen oplæring skal derfor ikke ensidigt rette sig imod det, barnet skal blive, men også imod, hvad barnet skal *forblive*.

Dåben og troen

Guds ord og den evangelisk-lutherske bekendelse lærer, at børn såvel som voksne genfødes ved dåb i den treenige Guds navn og tro på Jesus Kristus. Børn, som fødes i kristne hjem, skal derfor døbes.²[2]

Gud genføder og skaber tro i det barn, som døbes. Derfor har et døbt barn en plads - netop som barn – i Guds menighed. Men det døbte barn skal oplæres, så det kan forblive hos Kristus.

¹[1] Jf. Luk 18,17.

²[2] Jf. Matt 28,18-20, Luk 18,15-17, Kol 2,11-12, Tit 3,4-8 samt Luthers lille Katekismus (forklaring til dåben) og Den augsburgske Bekendelse artikel 9.

Kristen oplæring kan imidlertid ikke *sikre* troens liv. Det ligger ikke i vores hænder at skabe eller opretholde livet – hverken det fysiske eller det åndelige liv. Men i bøn til Gud og i forventning om hans indgreb³ bør vi drive et intensivt arbejde med at oplære børnene i den kristne tro. *Her har det kristne børne- og juniorarbejde stor betydning!*

Selve troen er tillid til Gud, skabt og næret ved nådemidlerne; ikke et psykologisk fremkaldt fænomen i mennesket. Troen har altså ikke sæde et bestemt sted i personligheden, men har som gudskabt virkelighed med hele personligheden at gøre: samvittigheden, det ubevidste og det bevidste, tanke, vilje og følelse, krop og ånd, hvor den afhængig af alder og modenhed vil få synlige udtryk i holdninger, ord og handlinger.

Oplæringens vilkår

Guds ords formidling kan ikke adskilles fra det levede kristenliv med dets sejre og nederlag. Børn oplæres i meget høj grad gennem *ord*, som *virkeliggøres i voksenliv*. Derfor er det vigtigt for børn, at det, voksne siger, svarer til det, de viser i livet.

Forældrene har det primære ansvar for barnets kristne oplæring. Sekundært har fadderne og menigheden et ansvar. Det sidste kan vi kalde det kollektive fadderansvar. Dette varetages bl.a. af det frivillige børne- og juniorarbejde; men også af (før)konfirmandundervisning og kristne skolers kristendomsundervisning.

Den kristne oplæring bør finde sted under hele barnets opvækst – tilpasset barnets alder, modenhed og baggrund – og fortsætte hele livet.

Oplæringens mål

Med ”mål” tænkes der ikke her på traditionelle pædagogiske mål; men på overordnede kristelige mål, som det er nødvendigt for oplæreren at have for øje; men som man ikke kan sikre sig at nå, idet kun Gud kan føre mennesker til tro og bevare dem til evigt liv.

Den kristne oplærings mål er, at barnet og den unge

- føres ind i deltagelse og medvirken i den kristne menighed, herunder sættes i forbindelse med nådemidlerne,
- lærer Den treenige Gud at kende,
- tror på ham,
- bevares i troen,
- handler efter Guds vilje i det kristne menneskeliv i verden,
- får evigt liv.

Målet i forhold til det *udøbte* barn er at føre det til omvendelse og tro på Gud, og efter en oplæring - med forældrenes samtykke - at lade barnet døbe. Den kristne oplærings mål i forhold til et døbt, men ikke-troende barn er at føre barnet til omvendelse og tro på Gud; ikke fornyet dåb.

Oplæringens indhold

Hele Guds ord er også for børn; men barnet bør høre Guds ord - som lov og evangelium – under former og i udvalg, der er adækvate for alderstrin, modenhed og baggrund.

³[3] Luthers lille Katekismus (forklaring til 3. trosartikel) og Den augsburgske Bekendelse artikel 4.

Kernestoffet i den kristne oplæring er bibelhistorien og katekismen (De ti Bud, Trosbekendelsen, Fadervor og sakramenterne). Dette stof har både en teoretisk og en praktisk side. Den sidste drejer sig om kristenlivets praksis i fx hjem, menighed og samfund.

Oplæringens former

Oplæringen har seks grundformer, hvoraf den første den mest basale, mens den sidste er den mest specifikke form for kristen oplæring. Disse seks grundformer må ikke adskilles. Den ene form vil rumme elementer af de fem andre, og ideelt set bør de alle være til stede og virke sammen i den kristne oplæring:

1. Deltagelse. Der er tale om, at barnet lever og færdes i miljøer, sammenhænge og fællesskaber, hvor Guds ord og den af kulturen bestemte kristne tradition leves ud. Der kan fx være tale om barnets deltagelse og indlevelse i bordbøn, aftenang, klubvirksomhed og menighedsfællesskab.

2. Indøvelse. Der er tale om en mere bevidst oplæring, hvor barnet ikke udelukkende er betragtede og modtagende, men også aktivt deltagende. Der kan fx være tale om indøvelse af egen aftenbøn og bibellæsning, korsvar i kirken og bekendelse af troen.

3. Samtale. Der er tale om spontane eller planlagte samtaler med barnet om spørgsmål, emner og forhold, der vedrører den kristne tro og det kristne liv. Samtalen kan enten opstå på barnets eller den voksnes foranledning.

4. Fortælling. Der er tale om fortælling af især bibelhistorie, hvor igennem barnet kan lære Gud at kende gennem hans handlinger i historien. Fortællingen er ikke undervisning i den forstand, at den er karakteriseret ved omtale og samtale; men den kan føre til det. Fortællingen er ikke forkyndelse i den forstand, at den er karakteriseret ved tiltale; men den kan i lighed med forkyndelsen antage form af proklamation og danne baggrund for tiltale.

5. Undervisning. Der er tale om en tilrettelagt, fremadskridende aktivitet for og med børn, for at udvikle det enkelte barns tanke-, viljes- og følelsesliv i vekselvirkning mellem den voksne og barnets aktivitet. Undervisning i forbindelse med kristen oplæring kan benytte sig af alle metoder, undervisningsformer og hjælpemidler, som fremmer en tilegnelse af kristentro, kristenliv og bibelkundskab – idet der tages hensyn til stoffets specielle åbenbaringskarakter.

6. Forkyndelse. Der er tale om en formidling af Guds ord som lov og evangelium i tiltalens og proklamationens form i en sammenhæng, hvor børnene gives mulighed for en bekræftende reaktion på stoffets udfordringer gennem samtale, bøn og bekendelse. Der kan fx være tale om en prædiken, en andagt, et vidnesbyrd, et lovsangssamvær eller et bedefællesskab.

Opdragelse, kristenliv og helliggørelse

Det er ikke muligt at trække en skarp grænse mellem opdragelse/undervisning på kristen grund og kristen oplæring. To eksempler: 1) Når en mor sætter sin dreng i rette, fordi han har bidt lillebror, kan det både være opdragelse af barnet og forkyndelse af det femte bud. 2) Når en far trøster sin datter og fortæller hende, at der ikke længere er grund til at have dårlig samvittighed, kan det både være opdragelse og forkyndelse af tilgivelsens mulighed i forhold til Gud.

Også for børn er det vigtigt, at der praktiseres større frihed i den kristne oplæring end i opdragelse og undervisning på kristen grund. Forældre og andre pædagogiske autoriteter må ikke misbruge deres mentale og fysiske overlegenhed til at presse barnet i troens anliggender og øve åndelig tvang. Troen skabes og næres kun i frihed.

Da forældrene også har myndighed over barnet i forhold til den kristelige påvirkning, behøver det hverken være misbrug eller overgreb, at forældrene tager barnet med til gudstjeneste, sender det i børneklub eller forlanger, at det skal sidde stille under andagten.

Opdragelse består bl.a. i at skabe grundlag for udvikling af barnets moralske potentialer – både gennem forbillede, opmuntring, vejledning og krav om lydighed. Helliggørelse er derimod en proces, hvor den troende ved et værk af Helligånden bliver mere og mere sandt det menneske, han er skabt til at være. Dersom barnet er troende, vil denne helliggørelse også ske i barnet.

Opdragelsen af barnet og dets helliggørelse kan ikke adskilles. Alligevel må barnets helliggørelse ikke sættes *lig med* dets opdragelse. Barnets helliggørelsen sker altså ikke ved hjælp af opdragelsen, men heller ikke adskilt derfra.

En formidling af Guds vilje i ord (formaning) og liv (forbillede) er afgørende for barnets helliggørelse – og bliver samtidig en del af barnets opdragelse.

Fundamentalt for såvel opdragelse som helliggørelse er mødet med kærligheden. Det er altafgørende for barnet at møde menneskers (især forældrenes) kærlighed og Guds kærlighed forkyndt i evangeliet om Jesus Kristus.

Denne artikel var bragt på KPI's hjemmeside:
www.kpi.dk